

معرفی کتاب

Rougemont, Georges, *Inscriptions grecques d'Iran et d'Asie centrale*,
Corpus Inscriptionum Iranicarum, Part II, Vol. I, London, 2012, 326
pages

روژمون، ژرژ، کتیبه‌های یونانی ایران و آسیای مرکزی، لندن، ۲۰۱۲، ص ۳۲۶.

در سال ۱۹۵۵ م. لویی رُبر^۱ کتیبه‌شناس معروف فرانسوی مطالعه بر کتیبه‌های یونانی ایران را آغاز کرد. در آن زمان شمار این کتیبه‌ها اندک بود. در سال‌های بعد، تحقیقات بسیاری بر روی این سنگ‌نوشته‌ها صورت گرفت و بسیاری از آنها خوانده و ترجمه شد^۲. او نخستین بار طرح انتشار اثری با این محتوا را در سال ۱۹۶۰ م آغاز کرد اما پیش از به ثمر رساندن و انتشار این اثر درگذشت. پس از او، پل برنار و ژان پولیو^۳ این طرح را ادامه دادند (هویزه، ۱۹۹۸: ۴۸۸).

اکنون، کتیبه‌های یونانی ایران، در اثری با عنوان «کتیبه‌های یونانی ایران و آسیای مرکزی» توسط ژرژ روژمون و با کوشش پل برنارد^۴ در مجموعه اسناد و کتیبه‌های ایرانی^۵ منتشر شده است.

در این اثر، مجموع صد و شصت کتیبه یونانی مکشوف در ایران، افغانستان، شمال غرب پاکستان، ترکمنستان، ازبکستان و تاجیکستان بررسی و به زبان فرانسه ترجمه شده است. این کتاب به ده فصل تقسیم شده، که در هر بخش به کتیبه‌های کشف شده در یک ناحیه پرداخته شده است. در هر فصل، نخست کتیبه به زبان فرانسه ترجمه شده و سپس، یادداشت‌ها و تفسیرهایی برای آنها ارائه شده است. در پایان، واژه‌نامه‌ای یونانی-فرانسه برای واژگان به کار رفته در کتیبه‌ها تهیه شده است.

از کتیبه‌هایی که در این اثر مطالعه شده، پنج نوشته مکشوف در تخت‌جمشید و متعلق به دوره هخامنشی است. این آثار در یک معدن در کوه رحمت در نزدیکی تخت‌جمشید

^۱ . Louis Robert

^۲ برای اطلاعات بیشتر نک. کتاب‌شناسی

^۳ . Jean Pouilloux

^۴ . Paul Bernard

^۵ .Corpus Inscriptionum Iranicarum

یافت شده است. یک نوشته نیز متعلق به ناحیه شوش است و احتمالاً توسط سربازان داریوش به شوش آورده شده است (همان جا).

بیشتر کتیبه‌های یونانی در این اثر، متعلق به ناحیه بلخ است. در این ناحیه، در دوره سلوکی نفوذ یونانیان چشمگیر بود و کتیبه‌هایی که به زبان بلخی نوشته شده نیز به خط یونانی است. بیشتر کتیبه‌های یونانی را در این ناحیه، هیئت باستان‌شناسی فرانسوی از سال ۱۹۶۵ م به بعد کشف کرده است (همان جا). این آثار اکثراً نوشته‌هایی بر روی ظروفی است که در خزانه‌ها نگهداری می‌شد. مهم‌ترین این آثار، کتیبه‌ای است که در غاری در نزدیکی مرز ازبکستان و ترکمنستان بر روی دیوار غار حک شده. همچنین، بر پایه مجسمه‌ای از جنس برنز دو کتیبه یونانی مهم حک شده است. آثاری به زبان یونانی بر روی سفال از این ناحیه به دست آمده که روژمون در این اثر بدان‌ها پرداخته است.

سایر کتیبه‌ها متعلق به دوره سلوکی و اشکانی است. دوره سلوکی، دوره آمیختن دو فرهنگ بزرگ جهان باستان است. فرمانروایی سلوکی که تا شرقی‌ترین منطقه ایران آن زمان نفوذ کرد، فرهنگ هلنی را در آن رواج داد. کتیبه‌های یونانی متعلق به این دوره در اثر حاضر بررسی شده است.

از دوره اشکانی، کتیبه‌هایی متعلق به دوره فرمانروایی مهرداد دوم و گودرز (در بیستون) و فرهاد چهارم (در شوش) پیدا شده است. کتیبه اردوان دوم (در شوش) از جمله بلندترین نوشته‌های یونانی مکشوف در ایران است که در آن درباره برگزیدن مجدد شهردار سخن رفته.

در این مجموعه، کتیبه‌های یونانی متعلق به فرمانروایی ساسانی منتشر نشده زیرا بخشی از این کتیبه‌ها پیش از این، در مجموعه اسناد و کتیبه‌های ایرانی توسط ف. هویزه به صورت مجزا منتشر شده است^۱. بنابراین، مجموعه کتیبه‌های بررسی شده در این اثر متعلق به سده‌های چهارم پیش از میلاد تا سده نخست میلادی و اکثراً از سده سوم و دوم پیش از میلاد است.

این اثر که هم‌اکنون در اختیار ایران‌شناسان و پژوهشگران زبان‌شناسی قرار گرفته، از جمله آثار ارزشمندی است که در زمینه پژوهش‌های کتیبه‌شناسی و به ویژه کتیبه‌های

^۱ . Huyse, Ph, 1999, *Die dreisprachige Inschrift Šābuhrs I. an der Ka'ba-i Zardušt* (ŠKZ), *Corpus Inscriptionum Iranicarum*, Pt. III, 2 vols. texts I, London

یونانی یافت شده در ایران صورت گرفته است. بدون شک، انتشار این اثر گام بلندی در جهت شناساندن تاریخ ایران پیش از اسلام از طریق مطالعه روایات موجود در کتیبه‌ها و اسناد است. این آثار، شواهدی برای ارتباط دو تمدن بزرگ شرق و غرب آن روزگار، یعنی ایران و یونان است.

ژرژ روزمون، استاد زبان و ادبیات یونانی است که طی سی سال در دانشگاه‌های فرانسه تدریس کرده است. وی متخصص در مطالعات کتیبه‌های یونانی است و تا کنون آثار متعددی در این زمینه منتشر کرده است.

مجموعه اسناد و کتیبه‌های ایرانی، مجموعه‌ای است که در آن اسناد و کتیبه‌های ایرانی منتشر می‌شود. این مجموعه در سال ۱۹۵۵ م. در لندن بنیان گذاشته شد و ریاست آن را نخستین بار و. ب. هنینگ بر عهده گرفت. این مجموعه شامل چهار بخش اصلی و چند بخش تعلیقات است: ۱- کتیبه‌های ایران باستان ۲- کتیبه‌های سلوکی و اشکانی، کتیبه‌های شرق ایران و آسیای مرکزی ۳- کتیبه‌های فارسی میانه و ۴- کتیبه‌های فارسی تا آغاز دوره صفوی. اثر حاضر، جلد نخست از بخش دوم این مجموعه است.

در این مجموعه تا کنون آثار بسیار ارزشمندی منتشر شده است که از جمله می‌توان به کتیبه‌های فارسی باستان، اسناد و سفال‌نوشته‌های نسا، اسناد سکایی، کتیبه‌ها و پاپیروس‌نوشته‌های فارسی میانه، مهرها و سکه‌های کوشانی و اسنادی نیز به فارسی نو اشاره کرد. هدف اصلی این مجموعه، انتشار اسناد و آثار غیر ادبی به زبان‌های ایرانی و یا اسنادی به زبان‌های غیر ایرانی است که در ایران به دست آمده و یا ترجمه‌هایی از آثاری است که به زبان‌های ایرانی نوشته شده‌اند.

منابع

Ph. Huyse, "Greek Inscriptions from Ancient Iran", *Encyclopaedia Iranica*, Vol. VIII, 1998, pp.488- 490

گزیده‌ای از مطالعات کتیبه‌های یونانی ایران باستان:

M. Back, *Die sassanidischen Staatsinschriften*, Acta Iranica 18, Leiden, Tehran, and Liège, 1978.

P. Bernard, "Les rhytons de Nisa: I. Poétesses grecques," *Journal des Savants*, 1985, pp. 25-118.

G. P. Carratelli, "L'iscrizione greca" in G. P. Carratelli and G. L. Della Vida, ed. and tr. with comm., *Un editto bilingue greco-aramaico di Asoka:*

- La prima iscrizione greca scoperta in Afghanistan* (= SOR 21) , Rome, 1958, pp. 11-14.
- Idem, "The Greek Section of the Kandahar Inscription" in G. P. Carratelli and G. Garbini, ed. and tr. with comm., *A Bilingual Graeco-Aramaic Edict by Aśoka: The First Greek Inscription Discovered in Afghanistan* (= SOR 29) , Rome, 1964, pp. 29-39.
- Idem, "Greek Inscriptions of the Middle East," *East and West* 16/1-2, 1966, pp. 31-36.
- F. Cumont, "Inscriptions grecques de Suse," *Mémoires de la Mission Archéologique de Perse* 20, 1928, pp. 77-98.
- Idem, "Une brève inscription grecque de Suse," *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, Paris, 1938, pp. 305-7.
- Idem, "Portrait d'une reine parthe trouvé à Suse," *ibid.*, Paris, 1939, pp. 330-41.
- R. Curiel, "Inscriptions de Surkh Kotal," *JA* 242, 1954, pp. 189-205.
- W. Dittenberger, *Orientalis Graeci inscriptiones selectae*, 2 vols., Leipzig, 1903-5.
- J. Franz, ed., *Corpus Inscriptionum Graecarum* III, Berlin, 1853.
- R. Ghirshman, "Cinq campagnes de fouilles à Suse," *RA* 46, 1952, pp. 1-18.
- B. Haussoullier, "Inscriptions grecques de l'Extrême-Orient grec," *Mélanges Perrot: Recueil de mémoires concernant l'archéologie classique, la littérature et l'histoire anciennes dédié à Georges Perrot*, Paris, 1903, pp. 155-59.
- P. Huysse, "Die Begegnung zwischen Hellenen und Iranern: Griechische epigraphische Zeugnisse von Griechenland bis Pakistan," in Ch. Reck and P. Zieme, eds., *Iran und Turan: Beiträge Berliner Wissenschaftler, Werner Sundermann zum 60. Geburtstag gewidmet*, Wiesbaden, 1995, pp. 99-113.
- B. A. Litvinskiĭ, Y. G. Vinogradov, and I. R. Pichikyan, "Votiv Atrosoka iz xrama Oksa v Severnoĭ Baktrii" (The votive offering of Atrosokes from the Temple of Oxus in northern Bactria), *VDI* 1985/4, pp. 84-110.
- C. Rapin, "Les inscriptions économiques de la trésorerie hellénistique d'Aï Khanoum (Afghanistan)," *Bulletin de Correspondance Hellénique* 107, 1983, pp. 315-72.
- Idem, "La trésorerie hellénistique d'Aï Khanoum," *Revue archéologique*, 1987, pp. 41-70.
- A. Rehm, *Didyma II. Die Inschriften*, Berlin, 1958.
- L. Robert, "Sur les affranchissements de Suse," *Revue philologique*, 1936, pp. 137-52 (= *Opera Minora* II, pp. 1216-31).
- Idem, *Bulletin épigraphique*, 1946-47, no. 225.
- Idem, "Inscriptions séleucides de Phrygie et d'Iran," *Hellenica* 7, 1949, pp. 5-29.

-
- Idem, "Addenda au Tome VII," *Hellenica* 8, 1950, pp. 73-75.
- Idem, "Inscription hellénistique d'Iran," *Hellenica* 11-12, 1960, pp. 85-91.
- Idem, "Encore une inscription grecque de l'Iran," *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, Paris, 1967, pp. 281-96 [= *Opera minora* V, pp. 469-84].
- Idem, "De Delphes à l'Oxus. Inscriptions grecques nouvelles de la Bactriane," *ibid.*, Paris, 1968, pp. 416-57 (= *Opera minora* V, pp. 510-51).
- D. Schlumberger, "Une nouvelle inscription grecque d'Açoka," *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, Paris, 1964, pp. 126-40.
- Idem, L. Robert, A. Dupont-Sommer, and É. Benveniste, "Une bilingue gréco-araméenne d'Asoka," *JA* 246, 1958, pp. 1-48.
- R. Schmitt, "Ex occidente lux: Griechen und griechische Sprache im hellenistischen Fernen Osten," in P. Steinmetz, ed., *Beiträge zur hellenistischen Literatur und ihrer Rezeption in Rom*, Stuttgart, 1990, pp. 41-58.
- Y. B. Ustinova, "Naskal'nye latinskie i grecheskaya nadpisi iz Kara-Kamara" (Greek and Latin Rock Inscriptions from Qara Kamar), *VDI*, 1990, 854, pp. 145-47 (cf. supra sub Litvinskiĭ). B. C. Welles, *Royal Correspondance in the Hellenistic Period*, New Haven, 1934

شیما جعفری دهقی

دکترای فرهنگ و زبان‌های باستانی

